

РЕВЕРСИВНІСТЬ ТРАНСФОРМУВАННЯ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

У статті розглядається трансформаційний процес в Україні з його позитивними і негативним результатами, обґрунтовується реверсивність вектора політичних змін і головні чинники, які не дають змогу Україні перейти від тоталітаризму до демократії.

Ключові слова: *реверсивність, трансформування, форми правління, демократія, опозиція, президент.*

Метою даної статті є обґрунтування реверсивності українського політичного процесу, починаючи з прийняття законопроекту 3207-1 про зміну форми правління в 2004 році і відміну його у 2010 році.

Виходячи із зазначеної мети, варто вирішити такі завдання:

- розкрити сутність політичних перетворень в політичній системі;
- з'ясувати негативні і позитивні результати українського політичного процесу;
- дослідити сутність прийняття рішень відносно зміни форми правління.

Кожна держава проходить певні етапи свого становлення політичного процесу. Зародженням України було прийняття «Декларації про державний суверенітет України», яка стала першим рішучим кроком на шляху до повної національно-державної незалежності. У своїй преамбулі цей документ проголосив «верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах». Від імені українського народу могла виступати тільки Верховна Рада. Територія України в існуючих кордонах проголошувалася недоторканною. Підкреслювалося також виключне право українського народу на володіння, користування і розпорядження національним багатством України. Верховна Рада зберігала за Україною право на власні збройні сили, внутрішні війська та органи державної безпеки. Проголошувався намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою і дотримуватися трьох

неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не придбавати ядерної зброї. Важливим було положення про українське громадянство [1]. По суті «Декларація...» створила основу для республіканської законотворчості, незалежності від союзного законодавства. Після цього курс колишньої постсоціалістичної республіки був спрямований на досягнення демократичних засад шляхом проведення референдуму, виборів Президента і Верховної Ради. Події, які відбулись, свідчили про те, що Україна розпочала новий етап розвитку самостійної держави. Головним завданням, яке стояло перед новообраною владою, було створення демократичної держави з усіма її витоками.

1 грудня 1991 року сталася друга знакова подія України – це проведення референдуму і виборів Президента України. Того дня на референдумі народ віддав свої голоси за проголошення незалежності України і обрав першого Президента вже нової Української держави – Леоніда Кравчука.

А 1994 року відбулося те, чого в українській державі ніколи не було подібного – цивілізоване і демократичне наступництво влади. Вперше на пострадянському просторі народ обрав наступного Президента і Верховну Раду. Це був альтернативний і демократичний вибір. Президентом став Леонід Данилович Кучма.

Перші роки свого президентства Л. Кучма намагався зробити все, щоб стабілізувати політичну ситуацію в країні. Головним завданням було створення дієздатних політичних інститутів. Все це робилося для того, щоб Україна, як держава розпочала прогресувати і виходити на міжнародну арену сильною країною.

За період свого першого перебування при владі Л. Кучма разом з Верховною Радою розробляє і приймає Конституцію України і єдину національну валюту.

Необхідність змін і перетворень – це закономірність розвитку для кожної держави. Для нашої – такими змінами є чергові вибори Верховної Ради України. Вже на той час в країні активно почали впроваджуватись дискусії щодо політичної ситуації, необхідності її змін та спрямованості. Все це відбувалось в форматі дебатів між партіями і депутатами, які прагнули бути обраними до парламенту за мажоритарною системою. Так, наприклад, на телеканалі «1+1», де ведучим були Піховщик і Вересень, вперше почали транслюватися теледебати між провідними гравцями, що можна вважати першими кроками відкритої політики і демократичних перетворень у неї. Це було великим кроком вперед на шляху формування демократичної держави.

Після виборів до Верховної Ради розпочалася підготовка до президентських виборів, і тоді, на жаль, під час передвиборчого процесу всі ілюзії були розвінчані. Ставало дедалі зрозуміліше, що відбувається використання різноманітних політичних технологій, які раніше не використовувалися в Україні. Краще сказати, всіма дозволеними і недозволеними засобами, жорстко та із застосуванням різних пар-технологій, зокрема, брудних.

Таким чином, трансформація політичного процесу в Україні набирала нових обертів, викликаючи вибух невдоволеності народу і певною мірою реверсивність демократичних перетворень.

Але відчувалось, що політики не зуміли перебудуватись на новий лад демократії, до якої всі так бажали здійснити прорив. Міжнародна спільнота оцінювала Україну як буферну зону між Заходом і Росією.

Етапом становлення України є закінчення ери кучмівського правління державою. Для того, щоб залишити свій пост президента на мажорній ноті, Леонід Кучма запропонував законопроект, який торкався зміни форми правління держави, тобто змінити президентсько-парламентську республіку на парламентсько-президентську, що викликало багато розмов і обговорень в стінах Верховної Ради. І тому був проведений референдум в тому вигляді, який запропонував президентський указ. Але він абсолютно не вирішив проблем, знову ж таки через недосконалість чинного законодавства. В Україні референдум не має законодавчої сили, тобто не існує механізмів імплементації рішень загальнонаціонального референдуму. Чинний закон про референдум не передбачає такого механізму. До того ж він не був приведений у відповідність до Конституції після внесення до неї змін. Тому референдум сьогодні – це лише показник бажання народу на зразок соціологічного опитування.

Після проведення референдуму політики задумались над доцільністю зміни форми політичного устрою. Це було знаком становлення держави, яка намагається змінити свою форму правління на самому початку існування.

Зрозуміло, що цим референдумом і зміною форми правління чинний Президент Л. Кучма намагався вирішити декілька питань одночасно, а саме:

- вихід України на новий етап розвитку;
- зміна форми правління давала нові можливості у вирішенні невід'ємних свободи слова, демократії та інших питань;
- шлях до створення демократичного суспільства.

Це вказує насамперед, наскільки Українська держава трансформувалася в політичній сфері, про що і свідчать наведені факти.

Новою епопеею стали вибори 2004 року, коли був обраний (у результаті трьох турів виборів) новий Президент В. А. Ющенко. Перша особливість того періоду – це те, що вперше за зміну форми правління голосували пакетом. Друга – велася жорстка боротьба з використанням «чорного» піару, який був спрямований на знищення того чи іншого кандидата. Третя особливість – активність народу, яка була спрямована на зміну влади. «Помаранчева революція» поставила крапку в старій політичній системі і дала ковток повітря новій владі, новим амбіціозним політикам, які хотіли доказати і показати, що вони вміють і чого вони не вміють.

Та народ України побачив все це за декілька років, а саме після того, як в дію вступила нова Конституція України. Розпочалися протиріччя в парламенті, які призводили до дестабілізації країни як на внутрішній арені, так і на зовнішній. Все, до чого йшов народ на майдані, було знищено політиками в дуже короткий час, після того, як відбулися вибори в Парламент-2006 за пропорційною системою. І перемогу отримала не провладна партія, яка за короткий проміжок часу змогла створити коаліцію, призначити КМУ і приступити до роботи.

Але боротьба за владу призвела до розпуску парламенту і призначення дострокових виборів. Щодо цих подій, то в цілому можна сказати, що так формується демократична держава, і все це цілком закономірно, але у випадку з нашою країною ці події дуже важко вважати корисними і демократичними. Вони не додали стабільності і без того нестабільній політичній системі.

Отже, період нових реформ і перетворень в українській державі, який відбувався з 2002 по 2007 рр., показує, що відбувалися колосальні зміни в гілках влади, які зумовлювали розвиток політичної системи нового типу в Україні і втілювали надію на краще життя громадян держави, які змогли об'єднатися на майдані і показати всьому світові, що Україна розвивається в демократичному напрямку. Це все було фантастичним кроком вперед.

Але, як показують подальші політичні події, президент з прем'єром не могли вирішити, хто буде «будувати» нову міцну державу. Це все викликало невдоволення зі боку пересічного громадянина, чий рівень життя лише погіршувався. Не останню роль у цьому процесі відіграла і опозиція, яка не хотіла втрачати свій шанс отримати «ласий шматок влади». Варто зазначити, що створення

опозиційного КМУ і виступи на політичних дебатах ставали все більш і більш популярними, тому що політики могли показувати, наскільки вони вміють говорити і що вони вміють робити.

Ставало дедалі зрозуміліше, що парламентська форма правління Україні не підходить, і тут виникає запитання – чому???

Потрібно назвати головні причини:

1. Непідготовленість народних обранців до роботи за новою формою правління.

2. Нечітке розмежування між гілками влади.

3. Замаскований вплив зовнішніх чинників на Україну.

Недарма європейські ЗМІ відмічали, що післяреволюційний час буде важчим, ніж сама революція. Багато хто несе відповідальність за те, що відкриті нею шанси були занедбані. Передусім відповідальні за це самі герої революції, які погрузли у внутрішніх чварах і протиборстві. Донині залишаються проблемою нечіткі формулювання про повноваження окремих державних органів, а також позиція Європейського союзу, який надав Україні мало перспектив для справжнього відродження. Справді, великі гравці в українській політиці – ще відносно молоді люди. І сподівання слід пов'язувати з тим, що прагматична й орієнтована на майбутнє політика переможе нинішнє протистояння і зробить це вже наступна генерація українських політиків [2]

Сподівання українського народу були спрямовані на 2010 рік, який відзначився надзвичайно важливою подією у суспільному житті нашої країни – проведенням виборів Президента України. Передвиборча президентська кампанія дала зрозуміти, що вибори будуть запеклими, тому що кожний із кандидатів хотів зайняти ключовий пост країни. Під час проведення самих виборів боротьба за владу розгорнулася між декількома сильними кандидатами, які будь за що хотіли отримати крісло президента, але, як відомо, в цьому поєдинку залишиться тільки один, котрий ним стане.

Після завершення виборів був обраний четвертий Президент держави – В. Ф. Янукович, який прийшов із чіткою – те, що в нього була провладна партія, яка і була такою у парламенті і намагалася сформувати нову коаліцію з конституційною більшістю. На що опозиційні сили відповіли широким аргументом і подали заяву до Конституційного Суду України, який розглядав справу щодо формування коаліції із окремих депутатів.

Після того як було розглянуто цю заяву, Конституційний Суд України визнав формування коаліції у Верховній Раді зі складу

окремих депутатів, а не фракцій законною. Рішення суду було проголосоване одинадцятьма голосами суддів з вісімнадцяти.

«Главком» отримав копію вердикту КС щодо звернення депутатів від Партії регіонів розтлумачити частину шостої статті 83 Конституції України в контексті процедури формування парламентської коаліції [3]. І після прийняття рішення опозиційні сили стверджували, що це недемократично, антиконституційно і спрямовано на знищення демократичних засад Української держави. Недарма політична ситуація в країні нагадує країну, в якій дуже приховано відбувається громадянська війна, і про це свідчать різноманітні події, як, наприклад, рейдерські захвати портів, заводів, фабрик та інших об'єктів народного господарювання.

У п'ятницю, 1 жовтня 2010, було оприлюднене рішення щодо подання 252 народних депутатів про конституційність Закону «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. КСУ визнав цей закон неконституційним і звернувся до органів влади привести все законодавство до норм Конституції 1996 року. Цим рішенням відмінено політреформу, яка змінювала в Україні форму правління з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську [4].

Саме парламент повинен розставити всі крапки над «і», інакше кажучи, потрібно знову переглядати нормативні акти, щоб вони не суперечили Конституції 1996 року.

Отже, підбиваючи підсумки, потрібно сказати, що Україна з періоду своєї незалежності не зрушила з місця ні в кращий бік, ні в гірший. Так, багато хто відмічає, що перетворення 2004 року – це є плюс для Української держави. Таким чином, розкрито сутність реверсного руху України. Ті зрушення, які були проведені наприкінці 90-х років – на початку нового тисячоліття, нічого не варті для політичної системи України.

Насамперед хочеться відмітити позитивні, а потім негативні моменти в трансформаційному українському політичному процесі. Позитивних моментів завжди менше, на жаль, ніж негативних. Головними позитивними моментами можна вважати такі:

1. Спрямування політичної реформи на зміну форми правління з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську.

2. Політика багатовекторності зовнішньої політики держави.

Розглянемо негативні тенденції трансформування України. Потрібно відмітити такі показники:

1. Повернення до першого вигляду Конституції 1996 року.

2. Непрофесіоналізм народних депутатів.

3. Слабка зміна політичної еліти.

4. Непідготовленість апаратів влади до реформування.

Це ще не весь перелік проблем, які необхідно вирішувати.

Таким чином, в Україні продовжуються складні й суперечливі політичні трансформації, перевизначення внутрішніх і зовнішніх функцій держави, її ролі і форм присутності у сферах життєдіяльності суспільства. Але все ж провідною тенденцією розвитку політичної системи українського суспільства визначено перехід до демократії.

А тому, з урахуванням сучасних трансформаційних процесів у політичній сфері, вкрай необхідною є активізація теоретичних і прикладних досліджень проблем сучасної парадигми функціонування політичних систем. Актуальність дослідження інноваційних стратегій розвитку суспільства обумовлюється й потребами усвідомленої участі широких верств населення в становленні України як повноправного суб'єкта міжнародної спільноти на основі розбудови демократичного суспільства.

Політичною передумовою інноваційного розвитку України є потреба у завоюванні гідного місця в спільноті цивілізованих народів і культур. А вони з повагою ставляться до держав, які пропонують новітні ідеї та моделі розвитку, демонструють зразки успішності в тій чи іншій сфері суспільного життя.

Література

1. Зінченко А. «Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.)» [Електронний ресурс] / А. Зінченко // Українознавство – 2005: Календар-щорічник // Режим доступу : <http://uaznavstvo.univ.kiev.ua/ua/Calendar/Calendar-2005/zinchenko3.html>
2. Австрійська газета «Der Standard» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukraine-poland.com/u/news/news.php?id=9526>
3. «Коаліція «тушок» в законі – Конституційний Суд ухвалив рішення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mediastar.net.ua/politika/3053-koaliciya-tushok-v-zakoni-konstitucijnij-sud.html>
4. Тишкун Ю. «Відміна політреформи: Небезпека правового хаосу» [Електронний ресурс] / Ю. Тишкун. – Режим доступу : <http://novynar.com.ua/analytics/government/135642>

В статье рассматривается трансформационный процесс в Украине с его позитивными и негативными результатами, обосновываются реверсивность вектора политических преобразований и основные причины, которые не дают Украине сделать переход от тоталитаризма к демократии.

Ключевые слова: реверсивность, трансформация, формы правления, демократия, оппозиция, президент.

This article reviews the transformation process in Ukraine with its positive and negative results, reversibility of the vector of the political transformations is being substantiated and the main reasons, which don't enable Ukraine to transform from the totalitarianism political regime to the democracy political regime are being observed.

Key words: reversibility, transformation, form of government, democracy, opposition, President.

Малоіван Іван Федорович – аспірант кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Рецензент: проф. Наумкіна С. М.